

tuminen uudelleen sekä teoreettisella että käytännöllisellä tasolla valokuvan ongelmiin tuotti hyvän tuloksen. Hagaman on projektissa löytänyt oman lähestymistapansa ja reportaasihenkisen kuvaustyylin. Ainutkertaista tämä ei ole. Sekä suomalaiset (esim. Ben Kaila) ja varsinkin monet ruotsalaiset Christer Strömholmin ja Anders Petersenin innoittamina kehittivät 1970-luvulla reportaasiavalo kuvauksen vieläkin koskettavammalle tasolle. Nyt he ovat edenneet valokuvaajina omissa persoonallisissa työssään jo paljon selvemmin valokuvataiteen suuntaan.

Kirjan alkupuolen kuvaus vanhan kameratekniikan käytöstä ja tekniikan mukanaan tuomista muutoksista USA:n sanomalehdissä voidaan lukea historiallisena katsauksena. Mutta pyrkimystä opiskella kuvareportaasin perinteitä ja periaatteita (esikuvina Life, ym.) ei voi ohittaa puhumatta tämänkaltaisen dokumenttimateriaalin toimittamisesta ja taittamisesta joko aikakaus- tai sanomalehden sivuille. Hagaman selvittää miten jo 1980-luvulla pienissä lehdissä oli mahdollista, että valokuvaaja skaalaa, rajaa ja jopa suunnittelee taittoa omiin reportaaseihinsa. Suurissa lehdissä sellainen rajojen ylitys oli ehdottomasti kielletty, kuten myös vastaavasti toimittajilta kuvien ottaminen. Kulu van vuosikymmenen tekniikka ja toimituskäytäntö ovat mullistaneet mahdollisuudet. Tasavertaisen kirjoittaja-valokuvaaja-taittäjä yhteistyö voi onnistua perinteisen kuvalehden hengessä jo pienissäkin toimituksissa. Näiltä osin kirja tulee jäämään modernin kuvajournalismikirjallisuuden varjoon. Ironista nimeään myöten kirja on selvä rutiinimaisen lehtikuvaajan työn kritiikki.

PETRI NUUTINEN

Historian lehtien havinaa

Dan Schiller:
THEORIZING COMMUNICATION:
A History.

New York: Oxford University Press, 1996. 275 s.

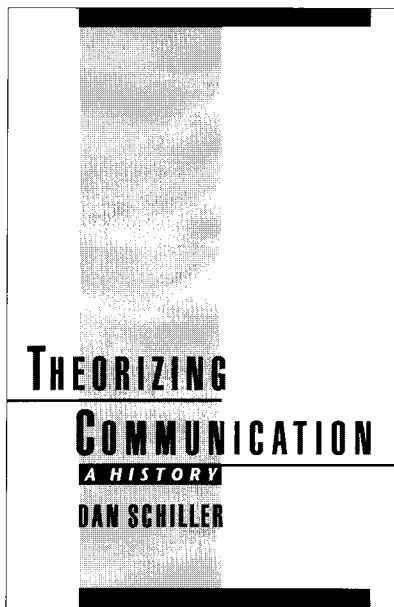
John A. Lent (ed.):
A DIFFERENT ROAD TAKEN. Profiles in Critical Communication.
Boulder: Westview Press, 1995. 319 s.

Schillerin kirjan kansiliepeen teksti vakuuttaa, että kyseessä on ensimmäinen yksityiskohtainen viestinnän tutkimuksen oppihistoria. Väärin – kirja ei ole lajissaan ensimmäinen, ja sen yksityiskoh-taisuudenkin laita on niin ja näin. Itse asiassa se sijoittuu yhtenä tuotoksena niiden edeltäjiensä joukkoon, joissa alan menneisyyttä luodetaan lähtien siitä, millaista viestinnän tutkimuksen kulloisenkin kirjoittajan mielestä tulisi olla. Tällainen lähestymistapa saattaa toki avata kiintoisiakin näkökulmia menneeseen, mutta pulmana on, etteivät menneisyyden äänet pääse tällöin esiin omilla ehdoillaan – siinä mitassa kuin tämä voisi olla mahdollista – vaan aina kirjoittajan erityisten tiedepoliittisten intressien suodattamina.

Schiller ruotii alamme menneisyyttä soveltaen kaksoisstrategiaa: yhtäältä hän käy läpi sitä, millaiseksi alan eri teoreettiset otteet ovat jäsentäneet viestinnän ja yhteiskunnan suhteen, ja toisaalta sitä, kuinka ”muodollinen viestintäajattelu on ajan saatossa asemoimut itseään suhteessa ’työhön’” (s. ix). Painopiste on jälkimmäisessä kysymyksessä – jo siksi, että Schillerin mielestä viestintäteorioiden työlle antama asema

määrää niiden yhteiskuntakäsitystä, mutta ennen kaikkea siksi, että hänen haikailemansa viestinnän tutkimuksen tulisi lähestyä kohdettaan ihmisen omatoimisuutena (human self-activity) eli inhimillisyhteiskunnallisena toimintana (human social agency), jossa pää ja käsi, ajattelu ja toteuttava työ muodostavat elimellisen ykseyden.

Tämä ajatus on se vaaka, jolla Schiller punnitsee alan eri kehitysvaiheiden teoreettista antia. Hän hämmöittää viestintäteorioiden jatkumon ajatteluksi, joka on milloin loitonnut tästä ohjelmallisesta mittapuusta, milloin lähestynyt sitä, vaikka se tähän mennessä ei sitä olekaan saavuttanut. Alan teoreettiset kehitykset saavatkin hänen kirjassaan äänen vain suhteessa tähän mittakeppiin.

Viestintäajattelun kehityskulku à la Schiller

Schiller aloittaa tarinansa 1800-luvun loppupuolen yhdysvaltalaisesta keskustelusta, jossa arvosteltiin varsinkin sitä, että yksityis-pääoma oli monopolisoimut tuolloin kehityksessään vauhtiin lähteneet viestimet, etenkin puhelimen ja lennättimen. Kritiikissä painotettiin, että yhteiskunnallisen merki-

tyksensä vuoksi nuo välineet tulisi saattaa postin tavoin yhteiskunnan haltuun tai – radikaaleimmillaan – niissä työskentelevien käsiin. Schillerin mukaan kriittikki edusti 'tuottajatasavallalle' tyypillisiä näkemyksiä, joissa pidettiin kiinni ajattelun ja työn ykseydestä, tosin yksipuolisesti sikäli, että ajattelulle annettiin arvoa vain jos se palveli tuottavaa työtä. Kuitenkin sitä mukaa kuin sini- ja valkokaulustyöt erkaantuivat toisistaan, ajattelu ja työ alkoivat aiemman ykseytensä menettäen polarisoitua myös teorian alueella toisistaan erillisiksi ja vastakkaisiksi.

Schillerin mukaan tämä polarisaatio näkyi jo ensimmäisen keskeisen viestintäteoreetikon John Deweyn ajattelussa. Hän toki myöntää, että Dewey pyrki etenkin *experience*-käsitteensä avulla ylittämään ajattelun ja toiminnan välistä kuilua, mutta hänen mukaansa yritys kaatui siihen, ettei *experience* lopultakaan mahdollistanut työn kokonaisvaltaisuutta puitteisiinsa. Painopiste Deweyn ajattelussa liukuikin auttamatta 'organisoituun järjestykseen' (organized intelligence) erillään käytännöllisestä toiminnasta. Niinpä esimerkiksi Deweyn utopia *Great Community*stä, jossa ihmiset ottavat takaisin *Great Society*n heiltä viemät osallistumiskyvyt ja vaikuttavat niiden varassa julkiseen elämään, ontui Schillerin mielestä siksi, että Dewey piti demokraattisesti järjestetyn julkisen elämän luomista perustaltaan älyllisenä, ei käytännöllisenä ongelmana.

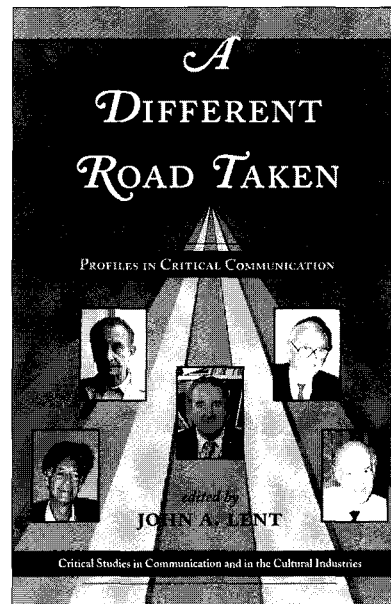
1930-luvulla viestintäteoria irtautui deweylaisista lähtökohdistaan ja jakautui kahdeksi vastakkaiseksi näkökannaksi. Yhtenä muutokseen vaikuttaneena reaali-historiallisena seikkana Schiller pitää kuilua, joka hänen mukaansa tuolloin vallitsi yleisön ja viestinnän välillä: kun valtaosa ihmisistä tuki Rooseveltin *New Deal* -politiikkaa, varsinkin lehdistö oli jyrkästi sitä vastaan. Tämä kiinnitti huomion viestinnän ja yleisön suhteisiin sekä kysymykseen siitä, missä määrin viestintä saattaisi pystyä taivuttelemaan 'toisinajattelevaa' yleisöä edustamalleen kannalle. Näiden kysymysten

esiinnostua tukivat myös elokuvan ja radion vaikutuksista kannettu julkinen huoli sekä havainnot Natsi-Saksan propagandakoneiston tehokkuudesta. Viestintäajattelu jakautui etenkin suhteessa vaikutuskysymykseen.

Valtavirtana ollut hallinnollinen tutkimus – tutummin MCR-perinne – piti joukkoviestinnän vaikutusmahdollisuuksia vähäisinä korostaen, että viestinnän ja yleisön suhde on moninaisesti välittynyt. Schilleristä tämä viestintäteollisuuden etuja edustanut ajattelu sijoittuu pääosin hyvin loitolle hänen mittakepitään: vaikka se korostikin yleisön keskuudessa vallitsevia sosiaalisia suhteita vaikutusta ehkäisevinä tai ainakin kanavoivina tekijöinä, se esineellisti ne survey-tutkimuksissaan sosio-ekonomisen aseman yms. tapaisiksi yksilökohtaisiksi suureiksi. Sellaiset seikat kuten sukupuolten suhteet, luokkaerot jne., jotka edes jotenkin viittaavat työhön ja sen jakoon yhteiskuntaa rakentavina tekijöinä, jäivät Schillerin mukaan joitakin poikkeuksia lukuunottamatta tuon ajattelun ulottumattomiin.

Hallinnollisen tutkimuksen vastakohtana radikaali teoria korosti varsinkin massakulttuurin ideologista läpitukenkuutta. Tämä näkökanta kehittyi tilanteessa, jossa 1930-luvun yleisön ja viestintien vastakkaisuus oli hävynnyt. Sitäpaitsi se sai potkua Frankfurtin koulukunnan kulttuuriteollisuusteoriasta, jonka juuret olivat yhtäältä Natsi-Saksan tapahtumissa ja toisaalta torjunnassa, jota törmäminen Yhdysvaltain massiiviseen kaupalliseen kulttuuriin Euroopasta emigroituneessa älymytössä herätti. Radikaali teoria tulessi Schillerin mittakeppiä lähemmäs kuin hallinnollinen tutkimus – etenkin sen ansiosta, että se kiinnitti huomiota viestintien toimintaa ja sisältöä määrääviin taloudellisyhteiskunnallisiin tekijöihin. Toisaalta Schiller pitää sen näkemystä inhimillis-yhteiskunnallisesta toiminnasta kapeana, koska se ei tajunnut yhteiskuntaluokkien merkitystä eikä tunnistanut sosiaalisia toimijoita, joilla olisi kykyä kyseenalaistaa vallitsevat valtakenteet.

1960-luvulla varsinkin perinteisen hallinnollinen tutkimus joutui kasvavan kritiikin kohteeksi. Kriittikki synnytti kaksi uutta viestintäteorian muotoa: kulttuuri-imperialismiteorian ja kulttuuritutkimuksen. Kummatkin etenivät alunperin Schillerin oikeina pitämällä linjoilla pyrkien hahmottamaan kulttuuria moninaisissa yhteyksissään taloudelliseen perustaan, siis yhdentämään kulttuurin ideaalisen alueen 'ajattelun' ja talouden materiaalisien perustan 'työn' toisiinsa teoreettisesti relevantilla tavalla lankeamatta siihen muutos pessimismiin, jota Schiller piti radikaalin teorian kompastuskivenä. Hän kiittää mm. kulttuuri-

imperialismiteoriaa siitä, ettei se kehittännyt vain teoriaa USA:n viestintähegemonian ylikansallisesta levittäytymisestä vaan pyrki tukemaan myös kamppailua, jota kehitysmaiden alistetut väestönosat kävivät vapautuakseen niin ylikansallisen kuin kansallis-perinteisenkin kulttuurin kahleista. Schilleristä tämän "'muotoutumisprosessin' avoin tarkastelu" loi mahdollisuuksia "ylittää 'älyn' ja 'käden' työn jäykkä ja rampauttava vastakkaisuus" (s. 100).

Schillerin mukaan suhdanteiden muutos 1970-luvun lopulla aiheutti sen, että viestintäteoria alkoi kääntyä jälleen väärään suuntaan. Kulttuuri-imperialismi-

teoria kiihtyi kansallisten vapautusliikkeiden kuihtumisen myötä, ja kulttuuritutkimus alkoi etääntyä Raymond Williamsin sen pohjaksi luonnostelemasta materialistisesta kulttuuriteoriasta. Syypäänä tähän Schiller pitää Stuart Hallia, joka hänestä alkoi painottaa viestintien ideologisesti merkityksellistä toimintaa siinä määrin, että viestinnän yhteys aineelliseen käytäntöön katkesi: näin 'ajattelu' itsenäistyi jälleen omaksi, muusta erilliseksi alueekseen. Vielä jyrkemmin katkos tulee Schillerin mielestä esiin jälkiteollisen yhteiskunnan teorioissa ja 1980-luvun postmodernissa ajattelussa. Kaiken kaikkiaan: heiluri, joka 1960-luvun lopulta 1970-luvun alkuun heilahti jo hyvin lähelle Schillerin haikailemaa viestintäteoriaa, oli nyt heilahtanut lähestulkoon vastakkaiseen asentoon.

Schillerin aatosten arviointia

Vaikka Schiller on runtannut alan kehityksen omien intressiensä Prokrusteen vuoteeseen, hän valaisee sitä paikka paikoin kiintoisesti. Esimerkiksi näkökohdat Deweyn ajattelun pulmista ovat osuvia joskaan eivät täysin uusia – samansuuntaista kritiikkiä vaikkapa *Great Community* -utopiasta ovat esittäneet monet muutkin, tosin kytkemättä tätä siihen, että pulmat juontuisivat nimenomaan ajattelun ja työn ykseyden hajoamisesta Deweyn hahmotelmissa. Uutta – ainakin itselleni – on taas se, että yleisön ja viestintien suhde olisi ollut 1930-luvulla vastakkainen ja että tämä olisi yhtenä seikkana johtanut viestintäteorian muuttumiseen ja edelleen sen kahdentumiseen vastakkaisiksi käsityksiksi vaikutuksesta. Tältä osin hahmotelman loogista pitävyyttä jää kyllä hiukan kysymään.

Arvokasta on myöskin, että Schiller rehabilitoi sellaista 1960- ja 1970-lukujen vaihteen kriittistä viestintäajattelua, jonka kulttuurinen huuma sysäsi sitemmin pahasti marginaaliin. Tällä ajattelulla saattaisi olla edelleenkin merkittävää potentssia. Esimerkiksi se, mitä hänen kulttuuri-imperialismiteori-

aa kehityty isäkkönsä Herbert I. Schiller kirjoitti ylikansallisten viestintäjärjestelmien poliittisesta taloustieteestä, voisi tarjota teoreettisia virikkeitä nykyisin niin muodikkaan tietoyhteiskunnan kriittiselle tarkastelulle. Toisaalta rehabilitointia kaventaa Schillerin rajoittuminen tuolloiseen anglo-amerikkalaiseen viestintäteoriaan. Mm. Länsi-Saksan tuolloinen uusvasemmistolainen ajattelu olisi tarjonnut esimerkkejä kehittämistä, joissa viestintää lähestyttiin työnä – ja nimenomaan taloudellisesti muotomääräytyneenä työnä työn marxilaisen kaksoisluonne-teorian pohjalta (asiasta ks. Pietilä, Tiedotustutkimus: teitä ja tienviittoa, s. 122-129).

Myönteisiä seikkoja himmentää kuitenkin se, että Prokrusten vuoteen jäljet näkyvät kirjassa kiusallisen selvästi. Vaikka Schiller vihjaa mm. MCR-perinteen monimuotoisuuteen, hän nostaa siitä omien intressiensä pohjalta esiin oikeastaan vain seikkoja, jotka antavat perinteestä yksipuolisesti nurjaan suuntaan sävyttyneen kuvan. Kirjassa, jota mainostetaan yksityiskohtaiseksi historiaksi, ei esimerkiksi perinteen merkittävä panos empiirisen tutkimuksen kehittämiseen saisi jäädä niin tyystin varjoon kuin Schillerillä. Edelleen hänen intressinsä kiepauttavat tosiasiassa vastakkaisia ajatussuuntia kuin taikaiskusta sukulaissieluiksi. Näin mm. Birminghamin uusmarxilaislähtöinen kriittinen kulttuuritutkimus saa kunnian lyödä veljenkättä jälkiteollisen yhteiskunnan konservatiivisten teorioiden kanssa, ja ehkäpä yllätyksekseen molemmat löytävät itsensä samasta pilttuusta Baudrillardin ja kumppanien postmodernismin kanssa.

Kirjan isoimmat ongelmat juontuvat sen peruskoreografiaksi sommitellusta 'ajattelun' ja 'työn' paritanssista. Ylettömän abstraktina kuvio ei toimi mielekkäästi viestintäteorioiden mittapuuna. Tuntuu kuin Schiller olisi tarttunut keppiin sen vääristä päästä – edes hänen suopeasti käsittelemänsä kulttuuri-imperialismiteoria ei tunnu oikein avautuvan. Ihanteeksi olisi ollut järkevämpää asettaa teoria, joka pystyisi jäsentämään

joukkoviestinnän tuotannon, sisällön ja kulutuksen kaikissa tätä puritteistavissa yhteiskunnallisissa ja ylikansallisissa yhteyksissään, ja arvioida alan eri vaiheiden ajattelua ja tutkimusta suhteessa siihen. Tosin jääköön tässä pohtimatta, millaista 'ajattelun' ja 'työn' yhteispuolesta tämä vaatisi.

Lopulta jää myös hämäräksi, millainen 'ajattelun' ja 'työn' ykseydestä ponnistava viestintäteoria olisi. Kirjan loppuluuvussa Schiller näyttää edellyttävän sen perustaksi työn uudenlaista käsittelemistä. Hän puhuu eri työjärjestelmistä – kotityöstä palkkatyön kautta itsenäiseen tavarantuotantoon – joiden ympärillä "eri sosiaaliset suhteet tihtentyvät yhteen", ja vaatii viestintäteoriaa "tiedostamaan ja täsmentämään kaikki viestintäprosesseja muotoilevat ja rajoittavat työjärjestelmät" (s. 195). Toisaalta hän ei kiinnitä pätkän vertaa huomiota esimerkiksi eri työjärjestelmien kapitalismissa saamiin muotomääreisiin. Ilman selkeää avuusta tähän suuntaan puhe viestinnän tarkastelusta ihmisen omatoimisuutena eli inhimillis-yhteiskunnallisena toimintana uhkaa jäädä tyhjien korulauseiden tasolle.

Viisi veljestä

Lentin kirja esittelee viisi kriittisen viestintätutkimuksen veteraania. Sijansa saavat järjestyksessä Dallas Smythe, George Gerbner, Herbert I. Schiller ja James Halloran, kunnes – Aleksis Kiveä mukaillen – "viimein tulee hännänhuippu, pikku Kalle, liukas luikku", siis Kaarle Nordenstreng. Kustakin piirtyvän profiiliin ytimenä on Lentin tekemä ja toimittama haastattelu, jota täydentää kollegan tai opetuslapsen laatima katsaus asianomaisen työhön ja merkitykseen sekä toisen kollegan sitä koskettava artikkeli, mistä kriittisessä viestintätutkimuksessa on kyse ja mitä sille tällä haavaa kuuluu. Esimerkiksi katsauksen Nordenstrengin työhön on kirjoittanut Wolfgang Kleinwächter ja Kalleen liittyen kriittistä tutkimusta luotaavan artikkelin Taisto Hujanen.

Olennaisinta veljeksissä on,

että kukin heistä vaikutti omalla tavallaan siihen 1960- ja 1970-lukujen taitteen murrokseen, jossa alaa hegemonisesti hallinnut MCR-perinne sai haastajakseen sitä ärhäkkäästi arvostelleen, uusvasemmistolaisävyyisen kriittisen suunnan. MCR-perinteen kriittikkoina viisikosta kunnostautuivat etenkin Halloran ja Nordenstreng, jälkimmäinen mm. *Gazette*-lehden artikkelillaan 'Communication Research in the United States: A Critical Perspective' vuodelta 1968. He ovat myös muita veljeksiä uutterammin linjanneet viestinnän tutkimuspolitiikkaa, vaikka heillä on toki ollut omat erityisalansa viestinnän tutkimuksessa: edellisellä television ja väkivallan sekä viestinten ja nuorison suhde, jälkimmäisellä taas kansainvälinen viestintä sekä viestintäetiikka ja -politiikka.

Nämä MCR-perinteen ympyröitä sotkeneet veljekset muistuttavat perinteen kantaisiksi nimettyjä Hovlandia, Lasswellia, Lazarsfeldia ja Lewiniä siinä, että myös heillä on muu kuin suoraan viestinnän tutkimuksesta juontuva tausta: Smythe ja Schiller tulivat alalle taloustieteestä, Halloran sosiologiasta, Nordenstreng psykologias-ta, ja Gerbnerin taustalta löytyy humanistis-kirjallisuustieteellinen orientaatio. Kuten taustan perusteella ymmärrettävää onkin, Smythe ja Schiller antoivat erityisen panoksen joukkoviestinnän poliittisen taloustieteen kehittymiseen uusvasemmistolaisissa merkeissä. Heistä Schiller on tullut tunnetuksi edellä jo mainitun kulttuuri-imperialismiteorian kehittäjänä: hän on paneutunut etenkin ylikansallistuvan viestinnän kapitalistis-taloudellisiin rakenteisiin ja yhdysvaltalaisen viestintätuotannon tätä kautta saavuttamaan hegemoniseen asemaan maailman viestintämarkkinoilla.

Myös Smythen tutkimustyö kohdistui viestinten toimintaan kapitalistisessa taloudessa. Tunnetuksi on tullut etenkin hänen ajatuksensa siitä, että kaupalliset viestimet tuottavat yleisöjä tavaran, jota ne myyvät mainostajille. Tosin ajatus ei ole aivan niin origi-nelli kuin minä monet ovat sitä pitäneet: esimerkiksi Saksassa sa-

maa kantaa edusti jo viime vuosisadan puolella Karl Bücher, vaikka hän ei puhunut kauppatavarana niinkään yleisöistä kuin ilmoitustilasta, jota lehdet kaupittelevat toimituksellisen aineistonsa avulla. Siten ei voida sanoa, että Smythe olisi keksinyt pyörän uudestaan täsmälleen samassa muodossa, jonka se Bücherin käsissä sai.

Gerbner on kiinnostava etenkin henkilönä, joka niin omassa työssään kuin johtamassaan kulttuuri-indikaattoriprojektissa pyrki realisoimaan Lazarsfeldin aikoinaan hellimää ajatusta kriittisen ja hallinnollisen tutkimuksen yhteis-toiminnasta. Indikaattoriprojektin artikuloi teoreettisesti mm. Frankfurtin koulukunnan ajatuk-sia massakulttuurin toistuvien muotojen ihmisten käsityksiä muokkaavasta voimasta – siis että tuo kyri koului yleisöjen käsityksiä siinä toistuvien ainesten suuntaan. Hallinnollisen tutkimuksen puolta projektissa edusti esimerkiksi television väkivaltaisallön kultivaatiovaikutusten empiirinen tutkimus, jonka sinänsä runsaasti keskustelua ja kritiikkiä herättäneet tulokset viittasivat siihen, ettei kriittinen ajatus viestinten koulivasta voimasta ole aivan tuulesta temmattu.

Halloran ja Nordenstreng vaikuttivat kriittisen otteen kehittymiseen ehkäpä enemmän MCR-perinteen kriittikkoina ja uusia avauksia ohjelmallisesti linjanneina 'ideamootoreina' kuin tuottamalla omassa työssään vastaavaa kaliiberia olevia teoreettisia ja tutkimuksellisia innovaatioita kuin muut veljekset. Silti heidän panostaan ei pidä aliarvioida – ilman sitä kriittinen tutkimus tuskin olisi kyennyt haastamaan MCR-perinettä niin voimaperäisesti kuin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa tapahtui. Kriittisen tutkimuksen ykköskentälliseen olikin tarpeen paitsi teorian ja tutkimuksen etulinjana toiminut hyökkäysviitja Gerbner, Schiller ja Smythe myös sen työtä tiukasti tukenut pakkipari Halloran & Nordenstreng.

Lentin kirja esittelee siis alamme kiistattomia vaikuttajia. Kirjassa koin kiintoisimmiksi heidän haastattelunsa; sitävastoin arviois-sa heidän työstään oli liiaksi kun-

nioittavan juhla- ellei jopa muistopuheen sävyä. Kyllä kriittisten tutkijoiden tulisi arvioida omiaankin kriittisesti (tosin, pahus soikoon, omakin kynäni on tainnut lipsah-taa yllä liiaksi hymistelyn puolelle). Profiilien yhteyteen kirjoitetut artikkelit kriittisestä tutkimuksesta valaisevat kyllä sen sitä muotoa, jonka kritiikin kohteena ovat rakenteet tuotantoa, tekstejä ja vastaanottoa koskevien konkreettistempien kysymysten asemesta, mutta tulos olisi saattanut olla antoisampi, jos artikkelien kirjoittamisen asemesta niiden tekijöiksi valitut olisi pantu keskustelemaan keskenään. Kirja olisi hyötynyt merkittävästi myös, jos siinä Lentin melko ympäripyöreän johdan-non asemesta olisi ollut seikkaperäinen katsaus joukkoviestintätutkimuksen siihen vaiheeseen, jolloin kirjan esittelemät viisi veljestä änkesivät alalla esiin.

VEIKKO PIETILÄ